

Zin in leren, zin in leven!

Contouren van een nieuw leerplanconcept

Kris De Ruysscher
pedagogisch begeleider VVKBaO
Ria De Sadeleer
pedagogisch coördinator VVKBaO

Het leerplanwerk in het katholiek basisonderwijs vraagt een grondige herziening. VVKBaO startte daarom een project met als doel een integraal raamwerk te ontwerpen voor leerplannen in ontwikkeling. In dit artikel lichten we de rol en functie van leerplannen toe. We schetsen de belangrijkste problemen met de huidige leerplannen. We geven zicht op het nieuwe raamwerk en op het doel, de functie en inhoud van een geslaagd leerplanconcept. Ten slotte lichten we het verloop van het project toe dat vorig jaar in VVKBaO van start ging en momenteel op kruissnelheid is.

Leerplanwerk in de wetgeving

Het niveaudecreet basisonderwijs van 25 februari 1997 bepaalt in artikel 45 dat ieder schoolbestuur over een leerplan moet beschikken dat door de Vlaamse Regering goedgekeurd is. Scholen mogen dus hun eigen leerplannen uitwerken. De scholen, verenigd in VVKBaO, geven die opdracht door aan de koepel. De ontworpen leerplannen verwijzen naar de door de overheid opgestelde ontwikkelingsdoelen en eindtermen. De inspectie keurde ze goed. Ze vormen een belangrijk aandeel bij de doorlichtingsprocedure.

Het decreet biedt ons de mogelijkheid net-eigen leerplannen te ontwerpen, waarin we onze visie op ontwikkelen, leren en mens worden geïntegreerd vorm kunnen geven. Een goed leerplan ondersteunt daarmee kwaliteitsvol onderwijs met aan het eind de jongere waarvan we in ons opvoedingsconcept dromen. Scholen vinden er een leidraad in voor het uitwerken van horizontale en verticale leerlijnen en voor het opvolgen van vorderingen van leerlingen. Uitgeverijen hanteren de leerplannen bij het uitwerken van ondersteuningsmaterialen.

Argumenten om het leerplanconcept te herbekijken

We hebben acht goede argumenten om het huidige leerplanconcept van de katholieke basisschool aan te passen:

- Het belangrijkste argument sluit aan bij het eigen opvoedingsproject. In een publicatie van 2013 actualiseerde VVKBaO de opdrachten voor het katholiek basisonderwijs naar een meer eigentijdse, maar toch specifieke invulling. Maar een concretisering op leerlingniveau en naar het realiseren van OKB-onderwijs ontbreekt nog.
- De basisschool heeft in het onderwijslandschap een heel eigen finaliteit, zo stelt Maarten Simons, hoofddocent Educatie en Samenleving aan de KULeuven. Die finaliteit bestaat erin leerlingen de basisvorming mee te geven waarmee ze voldoende geletterd zijn om de wereld om hen heen te begrijpen en uit te leggen. De invulling van die basisvorming wordt in de huidige leerplannen onvoldoende scherp gesteld.

- De leerplannen verloren aan samenhang door opeenvolgende herzieningen van verschillende leerplancommissies en dat onder druk van nieuwe eindtermen en beleidsbeslissingen. Soms worden doelen herhaald in verscheidene leergebieden. Nog vaker evolueerde de visie op doelenformulering en indeling in het leerplan.
- Bovendien is er een breuk tussen de stappen in het ontwikkelingsplan en die in de leerplannen. Dat belemmert een doorlopende leerlijn tussen kleuter- en lagere school. Gebruikers vragen dan ook méér transparantie in de leerplannen.
- De hoeveelheid en verscheidenheid aan leerplannen maken leerkrachten sneller afhankelijk van handleidingen, waardoor ze het eigenaarschap over hun eigen onderwijs verliezen.
- Nieuwe inzichten vanuit wetenschappelijke hoek over didactiek en leren bij kinderen werden nog niet in het leerplanconcept geïntegreerd. Zo werd over metacognitie en over effectieve didactiek in de afgelopen jaren heel wat gepubliceerd.
- De huidige leerplannen kregen vorm in papieren versies. Daardoor stimuleren ze een lineaire benadering. De multimediale evolutie biedt andere, meer flexibele mogelijkheden die de efficiëntie van het gebruik van de leerplannen kunnen verbeteren, op maat van elke school.
- Dat onze samenleving diverser wordt en keuzes maakt in de richting van méér inclusie en brede zorg is intussen duidelijk. De huidige leerplannen geven onvoldoende antwoorden op die uitdaging.

Een raamwerk voor leerplannen in ontwikkeling

Een grondige herdenking van leerplanwerk vraagt een integrale aanpak. In het project voor een nieuw leerplanconcept voor de katholieke basisschool willen we dan ook breed en diep elk item vanuit verschillende dimensies benaderen. Een raamwerk helpt om de nodige structuur en samenhang te garanderen. Het biedt ondersteuning en geeft richting aan alle later herziene of ontwikkelde leerplannen, zowel naar de aanpak ervan (het proces) als naar de uitwerking (het product).

Een eerste luik van het raamwerk vormt het referentiekader. Dat omvat de visie op leerplanontwikkeling, de criteria ervoor en de gekozen ontwikkelstrategie. Op basis daarvan kan het tweede luik van het raamwerk, het leerplanconcept, ontwikkeld worden. Dat geeft antwoord op de waartoe-vraag en een invulling van de structuur, het ordeningskader en het formaat van nieuwe leerplannen. In het raamwerk expliciteren we ten slotte ook de communicatie- en implementatiewijze en de kwaliteitszorg van proces en producten.

Er komt één breed geconsulteerd leerplanconcept dat de basis vormt voor toekomstgerichte leerplanontwikkeling binnen het katholiek basisonderwijs.

ZIN IN LEREN, ZIN IN LEVEN! RAAMWERK VOOR EEN LEERPLAN IN ONTWIKKELING									
REFERENTIE-KADER VOOR LEERPLAN-ONTWIKKELING			LEERPLANCONCEPT VOOR DE BASISCHOOL				IMPLEMENTATIE		
VISIE	CRITERIA	ONTWIKKEL-STRATEGIE	WAARTOE?	STRUCTUUR	ORDENINGSKADER	FORMAAT	COMMUNICATIE	IMPLEMENTATIE	INTERNE KWALITEITSZORG

Een project met een duidelijk doel

Een leerplanconcept hertekenen vraagt een scherpe doelstelling met bijbehorende criteria. Dat project moet leiden tot *één breed geconsulteerd leerplanconcept* dat de basis vormt voor toekomstgerichte leerplanontwikkeling binnen het katholiek basisonderwijs. Dat betekent dat we *één concept* voor de hele basisschool zullen ontwikkelen. Daardoor is de bestaande verwarring tussen het

Ontwikkelingsplan voor de katholieke kleuterschool (OWP) en de leerplannen van de baan. We laten de principes van het OWP niet los en we zullen blijven stimuleren tot ontwikkelingsgericht werken. Dat ene concept moet de efficiëntie verhogen, leiden tot méér samenwerking tussen de kleuter teams en de teams van de lagere school en ten volle ons opvoedingsproject ondersteunen. Voor onze leerlingen wordt de overgang van de kleuter- naar de lagere school dan meteen ook kleiner.

Een *brede consultatie* bij zoveel mogelijk stakeholders zorgt voor veel complementaire informatie. Door die samen te brengen ontstaat een 'overlappende consensus': overeenstemming tussen verscheiden partners. Op basis daarvan kan het concept ingevuld en bijgestuurd worden. In het project worden literatuuronderzoek en interviews met experts opgenomen. Maar we garen ook informatie via rondetafelgesprekken met begeleiders, directies, leerkrachten en lerarenopleiders. We consulteren ook leerlingen en uitgeverijen en we toetsen onze ideeën af bij het huidige onderwijskabinet en bij de inspectie onderwijs. Sommige consultaties herhalen we zodat we bij dezelfde stakeholders de bijstellingen van het concept kunnen checken.

Die veelheid aan informatie zorgt voor een onderbouwing en een aansturing door zowel theoretische als praktijkkennis.

Het nieuwe leerplanconcept zal de basis vormen voor elk nieuw leerplan. Dat betekent dat we ver in de *toekomst* moeten durven denken. Dit concept moet compatibel zijn met toekomstige ontwikkelingen in de samenleving en in het onderwijs. Het moet ook een goede basis en structuur vormen voor alle leerplannen die vanaf nu ontwikkeld worden.

Het leerplanconcept doorgelicht

Een leerplanconcept heeft diverse functies. Het getuigt van een visie en geeft de gebruikers dus een gemeenschappelijk perspectief van waaruit ze hun onderwijs vormgeven. Een goed uitgewerkt concept kan telkens weer als toetssteen gehanteerd worden wanneer een school beslissingen neemt, bijvoorbeeld bij het uitschrijven van het schoolwerkplan, bij het al dan niet kiezen van een bepaalde methode en wanneer nagedacht wordt over groepsindeling.

In dit beslissingsproces functioneert het leerplanconcept als een draaischijf. Elke school kan een vertrekpunt in het concept kiezen en vandaaruit het overleg in de school over alle items van het concept voeren. Door erover in gesprek te gaan, helpt het concept te verhelderen wie in het team welke rol zal opnemen, maar ook welke functies alle teamleden in hun opdracht zullen integreren. Het concept is een uiting van een visie op de ontwikkeling van een kind tot volwassene. Daarnaast houden we eraan dat het concept

ingevuld wordt op basis van expertise, zowel vanuit wetenschappelijke hoek als vanuit vele praktijkervaringen. De consultaties die we hoger beschreven, omvatten dan ook de inbreng van wetenschappers, naast rondetafels met ervaringsdeskundigen. Die wetenschappelijke en praktijkexpertise zijn niet af. Ze worden aangevuld doorheen het werken met het concept en de vertaling ervan in de leerplannen. Het concept moet ons scherp houden voor nieuwe ontwikkelingen en ervaringen.

De inhoud van een leerplanconcept geeft een antwoord op de waartoe-vraag van het onderwijs waar men voor kiest. Voor VVKBa0 betekent dit dat het concept een vertaling is van de *Opdrachten voor het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen* zodat scholen een OKB-gericht onderwijs kunnen realiseren.

Opdrachten voor het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen

- Werken aan de schooleigen christelijke identiteit.
- Werken aan een geïntegreerd onderwijsinhoudelijk aanbod.
- Werken aan een stimulerend opvoedingsklimaat en een doeltreffende didactische aanpak.
- Werken aan de ontplooiing van ieder kind, vanuit een brede zorg.
- Werken aan de school als gemeenschap en als organisatie.

Het concept moet leerplanontwikkelaars stimuleren om een aantal kwaliteitscriteria in acht te nemen. Zo moeten de leerplannen *relevant* zijn, voldoen aan behoeften van gebruikers, en berusten op valide inzichten uit literatuur en onderzoek. Leerplannen moeten ook *consistent* zijn, samenhang vertonen en doorlopende leerlijnen stimuleren. Een derde kwaliteitscriterium verwijst naar de praktische *bruikbaarheid* van het leerplan in de dagelijkse praktijk van de leerkracht en in functie van brede zorg. Ten slotte moeten nieuwe leerplannen tot de gewenste resultaten leiden. Voor ons betekent dat concreet dat het aantal doelen en overlappingsen wordt gereduceerd. Dat het leerplan via diverse kanalen raadpleegbaar wordt en dat leerkrachten het flexibel kunnen gebruiken. Dat laatste criterium verwijst naar *efficiëntie*.

Een leerplanconcept geeft richting aan een degelijk ordeningskader voor inhouden en aan een gepast formaat waarin doelen, leerlijnen, suggesties voor implementatie en andere velden overzichtelijk en gemakkelijk consulteerbaar en hanteerbaar blijken. Die kwaliteitscriteria worden meegenomen in het project en telkens weer in reflecties en bevestigingen meegenomen.

Een grondige herdenking van leerplanwerk vraagt om een integrale aanpak.

Een plan in uitvoering

Om het proces vorm te geven werd een kernteam samengesteld. Het bestaat uit drie pedagogisch begeleiders en de pedagogisch coördinator van VVKBa0. Het team kreeg een aantal onderzoeksvragen voorgelegd.

Al tijdens het schooljaar 2013-2014 ontstond een tijdlijn om het proces voor de ontwikkeling van een nieuw leerplanconcept te sturen. Gedurende dat hele eerste schooljaar en doorlopend tijdens dit schooljaar zochten en zoeken de leden van het kernteam inspiratie in literatuuronderzoek en consultaties van deskundigen en, in samenwerking met de andere pedagogisch begeleiders van VVKBa0, in leerplannen uit het buitenland. De informatie werd en wordt samengebracht in een reader. Via verdere consultaties van directies, begeleiders en lerarenopleiders (zie eerder) ontstond een sneuvelontwerp van een nieuw leerplanconcept. Dat ontwerp evolueert doorheen de nog lopende consultaties en zal aan het eind van het schooljaar 2014-2015 landen in de presentatie van het definitieve leerplanconcept.

De vertaling naar het concrete leerplanwerk verloopt via de hoger beschreven consultaties. We gaan niet overhaast te werk. Elke beslissing wordt grondig getoetst bij diverse verantwoordelijken en gebruikers. De uiteindelijke implementatie van het nieuwe leerplanconcept en de bijbehorende leerplannen zal zeker nog enkele schooljaren in beslag nemen. Tijdens het ontwikkelproces hebben we ook aandacht voor kwaliteitsbewaking. De kerngroep staat telkens stil bij de doelen van het nieuwe leerplanconcept en bij de kwaliteitscriteria voor leerplanontwikke-

ling. Via onlinebevestigingen bij leerkrachten en directies zullen we een voor- en nameting doen om de kwaliteit van het nieuwe leerplanconcept, het bijbehorende ordeningskader en formaat en de realisatie van de gestelde doelen te onderzoeken. Bijzondere aandacht zal ook gaan naar het voortdurend informeren van het werkveld over de ontwikkeling van het project. Dit gebeurt via een maandelijks stand van zaken in de digitale nieuwsbrief *Ba(r)ometer*, via de overlegmomenten met de pedagogisch (hoofd)begeleiders en via artikels in dit tijdschrift.

Door elke belanghebbende te consulteren willen we van bij het begin duidelijk maken dat het nieuwe leerplanconcept van bij de start eigendom is van elke leerkracht en dat elke belanghebbende er een stem in kan hebben. Alleen dan zal het leerplanconcept voor leerkrachten écht het instrument worden dat hen helpt bij het realiseren van het onderwijs dat zij zelf wensen.

Tot besluit een ontwikkelambitie en een bezorgdheid

Een breed geconsulteerd leerplanconcept ontwikkelen dat de basis vormt voor toekomstgerichte leerplanontwikkeling binnen het katholiek basisonderwijs, is het uiteindelijke doel van dit ambitieuze project. We blijven waakzaam. We willen streven naar een goed evenwicht tussen eigenaarschap van scholen en leerkrachten over leerplanwerk, met voldoende ruimte voor eigen invulling en vertrouwen in het beleidsvoerend vermogen van de school, en tegelijk ook degelijke ondersteuning voorzien zodat we scholen en leerkrachten niet onder druk zetten of overbelasten. De eigenheid van elke school staat daarbij centraal.

Goed leerplanwerk moet resulteren in kwalitatief onderwijs, zo schreven we eerder. In het gehele project staat dan ook de uiteindelijke gebruiker, de leerkracht, centraal, samen met de bestemming, de leerling. Een goed leerplan ondersteunt immers de leerkracht in het ontwikkelen van passend onderwijs en in het realiseren van zoveel mogelijk leer- en groeikansen voor alle leerlingen. Alleen daaraan valt de kwaliteit van een leerplan af te lezen.

MEER INFO

Heb je opmerkingen of bedenkingen bij de voorliggende concepten? Laat het ons weten. Je kunt je mening over het proces en over de voorliggende concepten via e-mail doorgeven aan Kris De Ruyscher, de projectleider (kris.deruysscher@vsko.be).

Dit artikel is het eerste in een reeks van drie. In het volgende nummer van *School+Visie* gaan we dieper in op de waartoe-vraag van het leren en onderwijzen. De slogan *Zin in leren, zin in leven!* krijgt dan ten gronde invulling. In het derde artikel (augustus 2015) schetsen we de structuur en het ordeningskader van het ontwikkelde leerplanconcept.